

رب زدني علما

اين سخن عشق است ني از شاعريست

گر خسان دانند اين اشعار نيست

(آشکار)

مثنوي

درد نامه

مُرتّب

قاضي علي اڪبر درازي

دفعه پهريون — جنوري ١٩٦٣ع — جلد هڪ هزار

دفعه دوم — آگسٽ ١٩٧٥ع — ٢٥٠

هديه : - ٻه روپيه

ڪتاب گهر اوٻاڙو

عماري پرنٽنگ

در بیانِ درد و ارشادِ پیر و مرشد

۱. باز آمدم بخیالِ دیگر — کردیم بیان عجالِ دیگر

۲. گر ذرهٔ درد در تو آید — فریا بآسمان بر آید

۳. هیهات که بیخبر شدی تو — غمِ درد بگیر در غمش شو

۴. جز درد دِگر رهی نباشد — شاه است دِگر شهی نباشد

۵. این درد رساندت خدا را — در لحظه نمایدت خدا را

۶. این درد بود همه سعادت — این درد شده همه هدایت

۷. این درد قطع کند منازل — شد در دو جهان عشق نازل

۸. کم میکند او غرورِ شاهی — چه چتر و چه تخت و چه سپاهی

۹. گر درد ترا نشد میسّر — هیهات که ماندهٔ مقصّر

۱۰. گر کشف بتو شود کرامات — جز درد بحالِ تست هیهات

۱۱. سرِ مطلب درد یار باشد — بی درد همیشه خوار باشد

در بيان درد وارشاد پير مرشد سنڌي ترجمو

١- وري دل ۾ ٻيو خيال پيدا ٿيو - جنهن ڪري وري ٻيو احوال پيش ڪيان ٿو

٢- جيڪو ذرو ذرو درد تو کي رسي ٿو - ته آسمان تائين دانهون ڪري ٿو

٣- افسوس تنهنجي حال تي جو تو کي ان جي شان جي خبر نه آهي - درد جو غم نه
ڪر ڇو ته انهي غم ۾ رهه.

٤- دردمندن سواءِ ٻيو ڪو رستو ڪونهي - درد شاهه آهي ٻيو ڪو شاهه ڪونهي

٥ ايهو درد تو کي خدا وٽ پهچائيندو ڇو ته جهت بنا تو کي حق ڏي پهچائيندو.

٦ اهو درد نيڪ بختي جي نشاني آهي انهي درد جي سبب هدايت سمايل آهي

٧- درد سڀ منزلون طي ڪرائيندو - ٻنهي جهانن ۾ عشق عطا ڪري ٿو.

٨- هو بادشاهي غرور کي گم ڪري ٿو ۽ تاج ۽ تخت جي غرور کي ڇڏائي.

٩ جيڪڏهن تو کي درد حاصل نه ٿيو ته افسوس جي ڳالهه آهي ۽ تنهنجو قصور آهي

١٠ جيڪڏهن تو کي ڪشف ۽ ڪرامات نصيب ٿيا نه هوندا پر درد ڏاڻ سواءِ تنهنجي
حالت تي افسوس آهي

١١ مطلب ته درد خدا پاڻ يار آهي - بي درد هميشه خوار آهي.

۱۲ یکروز به پیر خود رسیدم — جز درد نه قصه‌ها شنیدم

۱۳. هم مجلسیان شده بگریه زار — هر خاص و عام بود بخمار

۱۴. خود شد لبغانِ چشم پُر آب — تر گشت زمین همان به سیلاب

۱۵. آن پیر به بیخودی رسیده — تیغی ز میانِ دل کشید

۱۶. بر هر کس چشمِ جادوی زد — دیوانه شده ز حد بجهید

۱۷. آن چشم که بود خنجرِ عشق — دانیم که بود مظهرِ عشق

۱۸. از درد همی کشید آهی — از آه همی نمود راهی

۱۹. در راه ز عشق می نموده — دلِ خاص و عام را ربوده

۲۰. کن صبر تو آشکار شیدا — ور نه که قیامت است پیدا

۲۱. این جان که می شود خرابم — در سوز و گداز من کبابم

۲۲. نگاه که بمن نگاه کردی — پُر درد همی شدم بدردی

۲۳. هر کس که برو نظر بیفتاد — اُفتاد بخاکِ پا نه استاد

۲۴. فرمود که درد مایهٔ عشق — بر عاشق هست سایهٔ عشق

۲۵. بیدرد مباش گر تو مردی — دردی نه تراست دان که زردی

١٢- هڪڙن ماڻهن پنهنجي مرشد جي حضور ۾ وينا. انهيءَ درد کان سواءِ ٻيو ڪو
ٻيو نه ٿو ڄاڻان.

١٣- مجلس جي وڃڻ مان اٿڻ وارن زار زار رُنا. سبب نه پڇيائون. عام خاص ۾ هوا.

١٤- هن پاڻ آه ڪئي ۽ ڪعبي ۽ مسجدن اڳيان زاري ڪيائين. جنهن جي سيلاب سان
زمين آلي ٿي ٿي.

١٥- منهنجو مرشد بيخوديءَ جي حالت ۾ هو. هن دل جي ميدان مان ترار جهڙي آه ڪئي.

١٦- هر ڪنهن شخص کي هن درد ڀري آه جي آواز سان ڏاڍو هوش نه رهيو. جنهن ڪري هو بيحد ديوانا
ٿي ويا هئا.

١٧- اُهي ڪيئن عشق جو خبر هيون. انهن کي معلوم ٿيو ته اهي عشق جو ظهور هيون.

١٨- دردڪان جڏهن آه ڪئي ڪيهي ته انهيءَ آه سان هن سيني کي راه ڏيکاري.

١٩- اُها عشق جي آه هئي جنهن ڪري عام ۽ خاص جي دل ڪينچجي پئي.

٢٠- اي عاشق آسٿڪار صبر ڪر. نت قيامت پيدا ٿي پوندي (سبحان الله)

٢١- هيءُ منهنجي جان ڏيڻ ۽ اڄ تائين هيءَ ڳالهه ٿي سوز کان منهنجي دل ڪباب
ٿي ٿئي.

٢٢- ڪنهن وقت هن مون ڏانهن نگاه ڪئي. ته مان دردسان ڀرپور ٿي ويس.
(ڪيتري آهي معصوم الدين سيد ني جو فيض؟ ڪيتري آهي ٻين جي دعا جو اثر؟ (مرتب)

٢٣- جنهن به شخص ني هن نگاه ٿي ڪئي ته هنجا پير نڪري ٿي ويا ۽ هو ڪري ٿي پيو.

٢٤- فرمايائين ته اهو درد عشق جو سينگار آهي. عاشقن ني عشق جو ٻاجهو هوند و آهي.

٢٥- جيڪڏهن تون مرد آهين ته بي درد ٿيءُ. جيڪڏهن تون بي درد ناهين ته تون مرد نه آهين.

٢٦۔ آن کارِ بطون او وصول است — دائم کر حند او ہم رسول ست

٢٧۔ بد عہد خبست زرازِ مولیٰ — در بر دو جہان شوی تو ولی

٢٨۔ بد اوّل و آخرین بود او — بیند و شنود ہم سخن گو

٢٩۔ کس نیست دگر بجبر حق اینجا — برارض و سما و ہم دریجا

٣٠۔ آن روز کہ چشم پیر دیدم — در عمر ہمہ نگہی ندیدم

٣١۔ آن دیدہ فیض ما چو دیدہ — پس درد بجان و دل رسیدہ

٣٢۔ چشم کہ ز دیدہ او ترسناک — چشمش بزمین دگر بر افلاک

٣٣۔ حالت بروی چو غلبہ میکرد — رو سرخ شدی گہی زخش زرد

٣٤۔ از درد بسی بیان بکردی — پُر درد بیان عیان بکردی

٣٥۔ بسیار عرق بر وہی شد — ہم نعرہ بجوشش تراہی زد

٣٦۔ از دیدہ مدام اشکباران — ہم مجلس مست جملہ یاران

٣٧۔ یاران ہمہ ز جذبِ مستی — شد توبہ کنان ز خود پرستی

٣٨۔ با درد کسی کہ می رسیدہ — محتاج بسی باد کشیدہ

٣٩۔ در بہ خود داد ہی نشاندہ — بر پای برائے او ستادند

٢٦- ايھو اندر وارو محرم دردڪان حاصل ٿئي ٿو. مان سڀ جھان ٿو ته اھو خدا ۽ رسول آھي

٢٧- درد الله جي راز جي خبر ڏئي ٿو. ٻنهي جھان ۾ ھو زنبو وڌائي ٿو.

٢٨- اول ۽ آخر اھو ئي آھي. ڏسندڙ ٻڌندڙ ۽ ڳالھائيندڙ اھو آھي.

٢٩- زمين ۽ آسمان ۾ ھرھنڌ ھر جاءِ. حق کان سواءِ ٻيو ڪو ڪونهي.

٣٠- انھي ڏينھن مان پنھنجي مرشد جون اکيون ڏٺيون. ساري عمر ۾ وري

اھڙيون نه ڏٺيون.

٣١- اھي فيض واريون اکيون جڏھن مان ڏٺيون ته منھنجي دل ۽ جان ۾ درد سمائجي ويو.

٣٢- منھنجون اکيون ھنگي ڏسڻ سان ڏڪي ويون. سندس ھڪ اک زمين تي ته

ٻي آسمان تي ھئي

٣٣- حالي جڏھن ھن تي غلبه ٿي ڪيو ته سندس منھن ڪڏھن ڳاڙھو ته ڪڏھن پيلو

ٿي ٿي ويو.

٣٤- درد جو ھن گھڻو بيان ٿي ڪيو ۽ درد پريو حال ظاھر ٿي ڪيو.

٣٥- سندس منھن مان گھڻو پسينو ٿي وھيو. ۽ ھن جوش منجھان نعرو ٿي ھنيو.

٣٦- سندس اکين مان ھميشه آب جاري ھوندو ھو. محفل وارا ھميشه مست ۽ مخمور

ھوندا ھوا.

٣٧- سيئي محفل وارا مستي ۽ جذب ۾ ھوندا ھوا. خود پرستي کان توبه ڪندا ھوا.

٣٨- درد وارو جيڪو ڪو آيو ٿي ته ھن کي تحقيق پاڻ ڏانھن ڇڪيائون ٿي.

٣٩- انھيءَ کي تخت تي پاڻ سان گڏ ويھاريائون ٿي ۽ انھيءَ لاءِ اٿي بيھائون ٿي

۴۰. او را از بس آ... دار — می کرد دلش به پرستش شاد

۴۱. بی درد اگر کسی بیاید — میگفت همی مرا نشاید

۴۲. پر درد به مجلسم خوش تر — بیند درد مراست درد در سر

۴۳. آن درد به مجلسم مبادا — بیند درد به محفلم مبادا

۴۴. آن وقت که گهی یاد کردم — نی زنده بلک هیچ مرده

۴۵. گاهی که مرا چون یاد آید — در غم دل و جان نهاد آید

۴۶. می آمد در میان جماعت — می برد دل همه بغارت

۴۷. از درد چون آه می کشیدی — در لحظه به لامکان رسیدی

۴۸. هر کس بفغان گریه زار — هیهات کننده نی بگفتار

۴۹. آن دم همه دوستان و فریاد — از جان و تن می شدند آزاد

۵۰. گر چشم سوی کسی فگندے — او را بهوائے هو برندے

۵۱. در دیده او نه چشم دیگر — باهم نشدی با منظر

۵۲. آن دیده مست همچو شیران — بیننده می شدند حیران

۵۳. دریای دلش چو موج در تج — او فیض دهنده فوج در فوج

٤٠. انهيءَ کي ڪافي عزت ڏنائون تي ۽ انهيءَ جي گهڻي دل جوئي ڪيائون ٿي.

٤١. بي درد جيڪڏهن ايندو هو ته فرمائيندا هوا ته هيءُ مون کي نٿو سيبايو ڄهي.

٤٢. اسان جي محفل ۾ درد وارو چڱو لڳي ٿو. بي درد اسان کي مٽي جو سور لڳي ٿو.

٤٣. درد وارو اسان جي محفل ۾ ريلي اچي. بي درد اسان جي محفل ۾ شل نه اچي.

٤٤. اهو وقت جڏهن ياد اچي ٿو، ته جيڙونه بلڪ پاڻ کي مئل سمجهان ٿو.

٤٥. جڏهن جو هو مون کي ياد اچي ٿو، ته دل ۾ جان ۾ غم جي نشاني ظاهر ٿئي ٿي.

٤٦. جيڪو به انهيءَ مجلس ۾ ايندو هو، سو پنهنجي دل قربائي ويندو هو.

٤٧. درد مان جڏهن آه ٿي ڪيائون، ته هڪ لمحي ۾ لامڪان تي پهتي.

٤٨. هر هڪ رفيق آه ڪري رنو ٿي. هر هڪ کي افسوس هو ۽ هن کان ڪجهه

گفتگو نڪري نٿي سگهيو.

٤٩. انهيءَ وقت سڀئي آه ۽ زاري ۾ پيا ٿي. جان ۽ تن کان آزاد ٿيا ٿي.

٥٠. جنهن ڏانهن نظر ٿي ڦيرايائون، ته هن کي هوا کان ڪيڏي ٿي چڙهيائون.

٥١. هنجي نظر پياري ڪانهئي. پوءِ تون هن سان هڪ چونه ٿو ٿئين ته هن

جو مظهر ڏسين.

٥٢. اهي اکيون شيشهن وانگر مست هيون. ڏسندڙ حيران ٿي ٿي ويا.

٥٣. هن دل جو درياءُ لهرن ٿي لهردن هئي رهيو هو، ۽ بي شمار فيض عطا ٿي ڪيو.

۵۴. فرمود مرا بروز دیگر — اوّل تو ز خویشتن بگذر

۵۵. اگر از خود مکنی ثوابی — آن بر تو همی شود حجابی

۵۶. محجوب همی کند ثوابت — آن بلکه ثواب شد عذابت

۵۷. هر کس که نماز می گذارد — او جای ملامتی ندارد

۵۸. بی فکر نماز را نخوانی — آن ذقت مگر خود ندانی

۵۹. بی خود شدن و نماز خواندن — با خود شدن و بغیر ماندن

۶۰. آن کیست که رایت بخواند — و آن کیست مرا که می نشاند

۶۱. آن کیست که در رکوع آرد — و آن کیبت که در خضوع آرد

۶۲. خود را بمیان نی شماری — زنهار تو خویشتن نیاری

۶۳. هرگز تو نئے مگر خدا هست — یک دم ز تو دور نی جدا هست

۶۴. من و ما همین از و بدانی — زنهار تو درمیان نمانی

۶۵. گاهی بسجود در نماز ست — گه ناز گهی در فنِ نیاز ست

۶۶. با خود نشوی به بیخودی باش — تا سرِّ خدا بتو شود فاش

۶۷. گه دانهٔ سبحه می شمارد — گاه از زنّار سر بر آرد

٥٤ـ بي ڏينهن مون کي فرمايائون ـ ته ڀريون تون پاڻ کي فنا ڪر.

٥٥ـ جيڪڏهن تون پاڻ کي وچ ۾ آڻين ثواب جو ڪري ڪندين ـ اهو تنهنجي لاءِ

وڏو حجاب ثابت ٿيندو.

٥٦ـ تنهنجو ايهو ثواب تو کي حجاب ۾ رکندو ۽ اهو ثواب تنهنجي لاءِ عذاب ٿيندو.

٥٧ـ جو شخص نماز ادا ڪري ٿو ته اُن تي ڪا ملامت نٿي اچي.

٥٨ـ بي خياليءَ سان نماز نه پڙهه ـ مگر انهيءَ وقت جو تو کي پنهنجي جاڻ نه پوي.

٥٩ـ بيخوديءَ تون نماز پڙهه ـ جيڪڏهن تون هستيءَ سان نماز پڙهندين ته اها

غير ۾ شمار ٿيندي.

٦٠ـ اُهو ڪير آهي جو ڪرايت ڪري ٿو؟ اهو ڪير آهي جو مراقبي ۾ ويهاري ٿو؟

٦١ـ اهو ڪير آهي جو رڪوع ۾ آڻي ٿو؟ اهو ڪير آهي جو عاجزي ڪرائي ٿو؟

٦٢ـ پاڻ کي انهيءَ وچ ۾ نه ڳڻ ـ ڪڏهن به تون پاڻ کي وچ ۾ نه آڻ.

٦٣ـ تون آهين ئي ڪو نه مگر اهو پاڻ خدا آهي ـ تو کان هڪدم به نه پري ۽ نه جدا آهي

٦٤ـ مان ۽ اسان سڀ هندا انهن سمجهه ـ تون پاڻ کي ڪڏهن به وچ ۾ نه آڻ.

٦٥ـ ڪڏهن نماز ۾ ڪڏهن سجدي ۾ آهي ـ ڪڏهن نماز ۾ ته ڪڏهن نياز ۾ آهي.

٦٦ـ پاڻ وچ ۾ نه آڻ مگر بيخوديءَ ـ ته تو تي الاهي اسرار ڪلي پون.

٦٧ـ ڪڏهن تسبيح پڙهي ٿو ـ ته ڪڏهن جئيو مان ظاهر ٿئي ٿو.

۶۸. گاهی به جبین قشقه دارد — گه بر رُخِ خویش وسمه مالد
۶۹. بشناس بهر لباس سُلطان — در ذرّه ذرّه او یکی دان
۷۰. این راهِ یقین نه سر بتابی — فی الجمله مظاهرش بیابی
۷۱. این جمله جهان ذاتِ حق است — آن ذات همه صفاتِ حق است
۷۲. با هستی خود هر آنچه کردی — آن هیچ نشد چه راه بردی
۷۳. یک دم بخدا اگر تو باشی — بیخود ز خودی مگر تو باشی
۷۴. دانی که بیافتم خدا را — این حرف بس است آشکارا
۷۵. چون طی تو گشت راهِ وحدت — بس سیر همی کُنی بکثرت
۷۶. آن کثرت وحدتش یکی دان — در منزلِ عشق لاشکی دان
۷۷. عالم در تو توئی بعالم — داری تو خیالِ این مسلّم
۷۸. عالم همه جملگی خیال ست — وهم ست ولی بقیل وقال ست
۷۹. هست این همه عالم خیالات — دانی ز کجاست این مقالات
۸۰. ای مستغرق شدن همین جا — سرپا می شوند گم درین جا
۸۱. این جا نه جسم و جان بماند — دانی که هم این هم آن بماند

٦٨. ڪڏهن پيشانيءَ تي تلڪ لڳائي ٿو. ڪڏهن منهن تي رنگ لڳائي ٿو.

٦٩. هر لباس ۾ انهيءَ بادشاهه کي سڃاڻ. ذري ذري ۾ تون هن کي هڪ ڄاڻ.

٧٠. انهيءَ يقين جي راهه کان منهن نه ڦير. ته سڀ ۾ تو کي هن جو ظهور نظر اچي.

٧١. هيءُ سارو جهان انهيءَ حق جي ذات آهي. ايها ذات انهيءَ حق جي صفات آهي.

٧٢. جيڪي ٻه هستيءَ سان تون ڪندين. ته اُن مان ڪجهه به نه ٿيندو اگرچه کهڙي راهه به وٺندين.

٧٣. جيڪڏهن هڪ پل تون خدا سان ملين ته تون خوديءَ کان بيخوديءَ ۾ وڃين.

٧٤. ڄاڻ ته خدا کي ٻه هٿ ڪيم. اي آشڪار! ايهي اکر تو لاءِ ڪافي آهن.

٧٥. وحدت جي راهه ۾ جيڪڏهن تو کي حاصل ٿئي ته پوءِ تون ڪثرت جو سير ڪندين.

٧٦. اُها ڪثرت ۽ وحدت تون هڪ سمجهه. عشق جي راهه ۾ شڪ نه آڻ.

٧٧. عالم تو ۾ آهي تون عالم ۾ آهين. اي ايمان وارا! ايهو خيال رک.

٧٩. سارو جهان خيال آهي. سمجهه ته هيءُ گفتگو ۽ ڳالهه ٻولهه ڪٿان اچي ٿو؟

٧٨. سارو جهان خيال آهي ۽ وهم ۽ فقط ڳالهه ٻولهه آهي.

٨٠. جيڪو انهيءَ خيال ۾ گم ٿيو ته هن جا سر ۽ پير گم ٿي ويندا.

٨١. انهيءَ جاءِ تي نه جسم ۽ نه جان رهيو. سمجهه ته نه هيءُ ۽ نه هو رهيو.

۸۲۔ این جان چگونه چون بگنجد ◦ هیهات درون برون نگنجد

۸۳۔ من غرق شدم بآب حیرت ◦ برخاست چه موج بحرِ وحدت

۸۴۔ من و تو شده ایم غرقِ دریا ◦ دریا همه شد کجاست من و ما

۸۵۔ چون مُرده بود بدست غسّال ◦ دان هم تو چنان که خود درین خیال

۸۶۔ من مرده شدیم اوست زنده ◦ جنباند او منم چون زنده

سچل سرمست تخلص "آشکار"

ختم شُد

۸۲۔ هن حيرت واري جاءِ ۾ ڪيئن سمائجي سگهندين - افسوس جو تون اندر
ٻاهر نه سمائجي سگهندين -

۸۳۔ جڏهن وحدت جي سمنڊ جي لهر چڙهي ته مان حيرت واري درياهه ۾
غرق ٿي ويس .

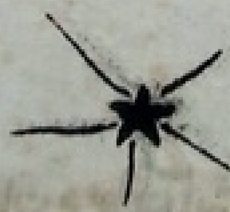
۸۴۔ تون ۽ مان سڀ درياهه ۾ غرق ٿي ويو - اُهو سمورو درياهه ٿي ويو پوءِ
مان ۽ اسان ڪٿي رهيا سون -

۸۵۔ جيئن مُردو غسُل واري جي هٿ ۾ هوندو آهي - تيئن تون پڻ سمجھ
۽ انهيءَ خيال ۾ ره -

۸۶۔ مان مثل آهيان ۽ هو بجهڙو آهي - ۽ اهو جهڙو مرڻ کي هلائي ٿو -

---

(نوٽ) هن مثنوي ۾ سچل سرمست پنهنجو تخلص "آشڪار" ڏيکاريو آهي .

ضروري گذارش

سرتاج الشعراء شاهنشاهِ عشق، منصورِ آخر زمان، شاعرِ هفت زبان، حضرت سچل سرمست پنهنجي سموري ڪلام پارسي، اردو، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ عشق ۽ درد جي بيحد ۽ بي انتها تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي. انهيءَ جي باوجود عشق جي تعريف ۾ خلاصه بياض ڇپيو آهي جو مثنوي ”عشق نامه“ جي نالي سان مشهور آهي جا ماه نومبر ۱۹۶۲ع ۾ سنڌي معنيٰ سميت شائع ڪئي وئي آهي. هي مثنوي ”درد نامه“ درد جي تعريف ۾ چيل آهي. هن قادر الڪلام شاعر پارسي ۾ ايترو شعر چيو آهي جو شايد ڪنهن ايراني شاعر جو به شعر نه هجي. پنهنجي مادري زبان ۾ شعر چوڻ ڪا وڏي ڳالهه نه آهي مگر قابل داد شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جو غير مادري زبان ۾ شعر چوي. ساريءَ دنيا ۾ هي اقليم سخن جو تاجدار شاعر آهي جنهن ستن ٻولين عربي، فارسي، اردو، پنجابي، هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ لاتعداد شعر چيو آهي. بيشڪ هن جو وجودِ مسعود ساري سنڌ ۽ پاڪستان لاءِ باعثِ فخر ۽ ناز آهي.

سندس پارسي تصنيفات منجهان ”ديوان آشڪار“ ”مثنوي عشق نامه“ ۽ ”مثنوي گدازنامه“ اڳ شائع ٿي رهيون آهن. هيءَ مثنوي انهيءَ سلسلي جو چوٿون نمبر ڪتاب آهي ”مثنوي تارنامه“ سنڌي معنيٰ سميت تيار ڪئي وئي آهي جا عنقريب شائع ڪئي ويندي.

الفقير قاضي علي اڪبر درازي